

ILIJA TUCIĆ

**NA KRAJU
POČETKA**

najlepše priče

Ivani, Maji i Mateji
i svima koji zajedno sa mnom
strpljivo čekaju
da se dudov list pretvori u svilu

KADA BIH PONOVO

Kada bih se ponovo rodio, u ravnici svakako... voleo bih da budem drvo.

Siromašni nadničari bi o mene zorom kačili ljuljaške na koje bi stavljali decu da ih čekaju dok se ne vrate sa kopnje.

Svi bi znali da je čuruško zvono levo od mene, pa napred... a Nadalj, samo desno, pa lenijom do kraja.

Da sam drvo, jeste da bi me onaj pijani Duta svake godine bar triput zakačio kosačicom... al' bih znao da sam nekom dao hlada, a nekog sakrio od kiše.

I bio bih svoj.

Ničiji... A svačiji.

U svom paorskom Očenašu, molim te Bože... učini da budem drvo, pa makar noćom hiljadu čvoraka popadalo po meni!

Al' bi jutrom, ja i tri zvonika u daljini, prvi ugledali sunce.

I spram nas, svi bi znali gde su.

Ja, u ravnici, za lepšu sudbinu ne znam.

PINTER DAMJAN

Između dva rata u jednom sremskom selu živeo je nadaleko čuveni pinter. Iz čitavog Srema, Bosne i Šumadije dolazilo se u njegovu radnju. Ko god je želeo da bude siguran da će mu vino, ulje ili makar kiseli kupus pretrajati do naredne godine ne gubeći ništa od lepote s kojom su umešeni, išao je kod Damjana. Njegova burad u porodicama se nasleđivala s oca na sina. Iz bogatijih kuća, devojke su ih u miraz nosile. Ako bi neko naišao na jaje koje je ispalo iz gnezda i razbilo se, govorio bi: “E, ovog ni pinter Damjan ne bi sastavio”. Imao je redak i dragocen dar. Daske i kovani obruči za njega su bili kao muzičari u kakvom velikom orkestru. On je bio dirigent koji ih je spajao i iz njih izvlačio više nego što su i sami mislili da u sebi nose. Umeo je nepogrešivo da odabere drvo koje nema smole ili mirisa, koje se, kada krene da ga kuva i savija na meru, lako krivi. Svaki obruč prianjao bi uz glatku površinu daske, kao svilena čarapa uz žensku nogu. Ali, što narod kaže, ako si otvorio vrata za boga, otvorio si ih i za đavola. Bila je u majstora Damjana i jedna mana. I to ne makar kakva. Bio je mnogo skup. Kada ste se s njim pogađali za bure, osećali biste se kao pijani mladoženja koji posle probančene noći i bekrijanja u kojem je proćerdao pola imetka poželi da čuje “onu” sebi najdraži pesmu, pa shvati da ne može, jer je ostao bez dinara. Govorilo se da Damjan sigurno ima neku sposobnost da vam vidi

kroz džep, pa uvek pogodi poslednju paru koju u njemu nosite. Po sremskim selima uporedo su se prepričavale dve priče. Jedna o pinterovom majstorskom nadahnuću i druga o njegovom tvrdičluku. Neki su mu se čak i svetili. Namerno bi njegovo bure punili vodom a onda ga po najvećem suncu ostavljali da se suši. To bi sigurno značilo da će se drvo izvitoperiti i početi da pušta vodu. Ali ne i kad bure napravi majstor Damjan! Mogli ste ga na suncu držati danima, njegove daske bi se jedna uz drugu držale zbijene kao siročići uz vatru. Od namere da mu loše iskovanu burad vratite, jer s takvim felerom ne vrede novaca koje im je uzeo, nije bilo ništa. Samo se još više podgrevala legenda o majstoru kakvog nema nadaleko.

A onda je jednog dana neko došao do gazda Damjanove radnje i ugledao preko čitavih vrata zakovanu letvu. Nigde nije bilo ni majstora ni dobro poznatog zvuka njegovog čekića. Danima i nedeljama niko o njemu ništa nije čuo. Onda se, kako to biva, ispotiha načulo pa saznalo. Damjan je u Bačkoj, u jednom selu pored Sombora, imao rođenu sestru. Kao mlada otišla je od kuće i udala se za nekog lepuškastog raspusnika. Nije ni slutila šta je čeka. U kući ga je viđala samo pred zoru kada bi pijan upadao u sobu izvlačeći je iz kreveta, tražeći nešto da pojede. Otimajući se iz njegovih ruku vikala je da nema jer joj danima ni dinara u kući nije ostavio. Rodila mu je troje dece pre nego što su ga jednog jutra našli potrbuške ispruženog na seoskom putu. Niko se nije mnogo bavio pitanjem od čega je umro. Damjanova sestra, namučena od batina, bede i nemoći, a negde u duši i dalje iskreno i gotovo devojački zaljubljena u muža, poremetila je pameću. Završila je u sanatorijumu za mentalno slabe, u letnjoj zgradi nekadašnjeg veleposednika koja je imala kvaku samo na ulaznim, ali ne i na izlaznim vratima. Dve ćerke i sina, od kojih je najstarija te jeseni tek trebalo da se

dohvati škole, odveli su kod ostarelih rođaka, na jedan od salaša u somborskom ataru. Pored grubo otesanog stola stavljene su još tri šamlice, da otkidaju od barenog krompira koji im je u sirotinjskoj kući često bio jedina hrana.

Damjan se zarekao da će ih sve troje podići na noge. Za njih je sticao. U kutiju od javorovog drveta koju je samo za to napravio, slagao je novac koji im je povremeno slao. Još više je štedeo da, kada za to dođe vreme, mirazom isprati devojčice i iškoluje momka u čijim je venama kolala i njegova krv. Tako je i bilo. O njegovom mirazu obe devojke su se čestito udale. Jedna u Bečeju, druga u Liparu, bile su poznate kao uredne i vredne žene. Brat im je završio za oficira. Na jutarnjim smotrama u garnizonu u Požarevcu, kao mlad poručnik posmatrao je vojnike sa istim sjajem u očima s kojim je nekada, kao dete, gledao još zelene stabljike kukuruza na salašu na kom je odrastao. Čeznuo je, gutajući suzu, za salašem i sestrama kao nekada za majkom, verujući da mu vetar donosi miris njenog pazuha ispod kojeg se kao dečak skrivao.

Onog dana kada je sa kartonskim koferom u ruci i tamnoplavim šinjelom na sebi mladić krenuo u Požarevac da se javi na službu, Damjan je u ruke uzeo poslednju dasku. Prvi put u životu nije mu bilo važno da li je ravna kao staklo i dovoljno meka da prione uz pinterski obruč. Zatvorio je vrata radnje i zakucao je preko oba dovratka. Nikada više nije napravio nijedno bure.

Domaćini po sremskim selima dugo su prepričavali povest o pinteru Damjanu. Raspaljujući vatre u pećima, dok su govorili o njegovoj sudbini, gledali bi u zemlju ili u vrh žarača. Bilo im je nekako teško i vratili bi svaku reč koju su u napadima srdžbe i besa izrekli o njegovom karakteru. O tome kako je paru gledao kao da ju je u

česnici našao. Sama pomisao na to da je majstor u tim trenucima u očima nosio i pogled sestre, koja se opirući o kameni pod, bosih nogu propinje nadajući se da će kroz visoki, prljavi prozor, jednom možda ugledati decu o kojoj ne zna ni gde su ni kako im je, izazivala je u njima tihu jezu i osećaj krivice.

Kažu da se o jeseni dugo, a možda i danas, prva čaša vina isteklog iz buradi koje je pinter Damjan napravio, ispija da opere zlo iz duše. Tek tada vino postaje pravo.

OTPRAVNIK VOZOVA

Te večeri nebo je bilo mračnije nego prethodnih dana. Padala je kratka, kao u besu silovita julska kiša. Neki fini mastiljavi somot navukao se preko zvezda. Klasje žita povijalo se kao da ga pritiska natprirodna sila. Ili se bar njemu tako činilo. Linije na horizontu pretvorile su se u neku tanku zavesu koja je skrivala jasne obrise. "Pada noć", izgovorio je za sebe, obučen u besprekorno čistu plavu uniformu. Iako utegnuta, odavala je utisak da su paradni dani odavno iza nje. Po ko zna kada stečenoj navici, povlačio je sako desnim rubom nadole, u želji da ga sasvim poravna. Crvena kapa, poput oreola, uobručila mu je glavu, naglašavajući važnost i svečanost čina kojem će svedočiti.

Osvrnulo se oko sebe, pogledom uperenim u daljinu. Osetio je kako mu kroz telo struji olakšanje što ni ovoga puta, kao ni svih večeri do sada, nije ugledao ništa što bi mu prekinulo prirodni tok misli. Sve je bilo jasno, neprestano, u prožimanju, zasvođeno kružnom linijom horizonta. Nešto duboko u njemu govorilo mu je da je najveća lepota tamo gde se ne vidi, gde samo postoji. U pejzažu, na pristranku brda, u osmehu.

Podigao je ruku tek toliko da mu se rukav nabere i otkrije sat. Nekada nesumnjivo u boji slonovače, ciferblat je sada imao nijanse sive i braon boje, poput brkova onog ko dugo i strasno puši. Poslednji voz iz pravca Orlovata stizao je u 20.45. Umeo je da ga oseti

tačno sedam minuta ranije. Bili su to minuti u kojima bi samog sebe ispratio pogledom, od vrha cipela do čvora kravate koja ga je lako stezala pod grlom. Ono što se nije dalo pogledu, najpre ramena i lice, ovlaš bi pomilovao dlanom. Siguran u sebe, svečan u zadatku koji mu je poveren, stajao je kraj pružne kućice kao livrejisani nadzornik dvorskog imanja. U ustima je osećao miris cigarete kojom će se ubrzo častiti. Od kako je gonjen hroničnim kašljem batalio pušenje, ova jedina cigareta na kraju dana predstavljala mu je neopisiv užitak. Simbol dana u nestajanju. Smrti koja se kalila u žaru cigarete, da bi već za nekih osam ili devet sati, porodila novi početak.

Prenuo ga je pisak lokomotive koju su pratila dva, gotovo uvek prazna vagona. Poput nekog silnika, čelična grdosija parala je vazduh ravnice na dva dela koja su se, potom, ponovo skupljala u jedno. Kao jezerska voda koju je upravo zasekao čamac. Signalni loparić, kog je do tada nežno pridržavao levim pazuhom, podigao je visoko poput zastave. Iako je noć tek zamirisala, mahnuo je nekoliko puta lampom, simbolično i gotovo ritualno, jer je ta kretnja ovde, usred ravnice, odavno bila odvojena od stvarnog smisla. Gledao je netremice u prednje staklo voza koji je nailazio. Kao ni prethodnih večeri, kao ni bilo kada, mašinovođa mu nije uzvratio pogledom. Otpravnikova ruka ostala je da stoji u vazduhu, teška poput neuzvraćenog pozdrava. Otpuhnuo je kroz nozdrve, dugim glasnim šumom. Osetilo se u njemu fino zadovoljstvo olakšanja.

Svetlost lokomotive, poput zvezde padalice, nestajala je na banatskom horizontu. Sa poslednjim odsjajem sa zadnjeg vagona, utihnulo bi kloparanje točkova. Tišina u koju se sve vraća sklapala je korice knjige u koju je neznanom rukom upisano sve što smo tog dana činili. Otpravnik je zadovoljno konstatovao kako kilometrima

oko kuće kraj koje je stajao, nema ničega osim zemlje i klasja po kojem je vetar prebirao. Sa osmehom nestašnog dečaka, zavukao je ruku u džep.

Valja ispratiti i ovaj dan.